

การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่: กรณีศึกษา หมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี

PERSISTENCE AND CHANGE IN THE THAI TRADITIONS OF HEET 12 KONG 14 : A CASE STUDY OF CHAMSOM VILLAGE, PRACHINBURI PROVINCE

นพดล พรามณี

NOPPADOL PRAMMANEE

ศูนย์บัณฑิตศึกษานานาชาติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
INTERNATIONAL GRADUATE STUDIES HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT CENTER,
FACULTY OF EDUCATION, BURAPHA UNIVERSITY

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มจากชาวบ้านในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อฮีต – คอง 2) การอธิบายฮีต – คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน และ 3) ความเป็นไปได้ในการนำฮีต – คอง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนให้ความสำคัญและความหมายของฮีต – คอง ผ่านความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว และความเป็นระเบียบในชุมชน โดยชุมชนเชื่อว่า ฮีต – คองสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากคนในชุมชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงของฮีต – คอง มีสาเหตุมาจาก การไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การขาดผู้นำในการสืบสาน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงฮีต – คองต่อวิถีชีวิตในชุมชน ชาวบ้านเห็นว่าความมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป และการเคารพนับถือกันน้อยลง ดังนั้น การนำฮีต – คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมจึงควรใช้ยุทธศาสตร์ 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ความสามัคคี ประองคอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง และยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านควรร่วมกันทำยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบ อันจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลให้ฮีต – คองคงอยู่ในชุมชนและในประเทศชาติสืบต่อไป

คำสำคัญ : ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ (ฮีต – คอง) การคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม จารีตประเพณี

Abstract

This qualitative research case study used in-depth interviews and a focus group to gather data on Thai traditions and customs known as Heet 12 Kong 14 (Heet-Kong) in Chamsom Village, Prachinburi Province. The purposes of this study were: 1) study the social changes affecting Heet-Kong, 2) explain Heet-

Kong in the context of current Thai society, and 3) examine the possibility of applying Heet-Kong to solve social problems.

The Chamson community values Heet-Kong in terms of community unity, the warmth of the family, and the regularity of the community. Heet-Kong's relevance the Chamson community continues due to the Buddhist religion, traditional beliefs, and the adaptability of Heet-Kong to social change. Heet-Kong has changed because of constraints on Heet-Kong activities, limits on elders' transfer of Heet-Kong wisdom, encroachment of other cultures, and the changing roles of family members. Heet-Kong's influence on village life has declined due to: declines in the spirit of generosity in the community, changes in the roles of family relationships, and a decline in the levels of respect displayed by villagers. To keep Heet-Kong relevant and apply it to solving community problems requires following three strategies: unity strategy, conservation strategy, and knowledge management strategy. Following these three strategies should enable Chamson village to be an example of a "best practice community" in terms of using Heet-Kong custom and traditions, allowing its adaption and continuing relevance to other communities in Thailand. A vibrant Heet-Kong community may also assist in creating employment opportunities.

Keywords: Heet 12 and Kong 14 (Heet-Kong), social change, tradition, culture, customs

บทนำ

การสื่อสารไร้พรมแดนและเทคโนโลยีสารสนเทศมีส่วนทำให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศไทยก็เช่นกัน หากรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามากเกินไปปราศจากการคัดกรอง ก็จะมีผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณี หรือจารีตประเพณีสูญหายไป โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอด ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณี คำสอนไว้เพื่อให้คนประพัตติตนเป็นคนดีมีคุณธรรม มีความกตัญญู รวมถึงการเคารพธรรมชาติรอบตัว เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนจะมีการตั้งศาลขึ้นบริเวณริมหนอง คลองบึง เพื่อป้องกันไม่ให้คนไปจับสัตว์น้ำ หรือการนำผ้าเหลืองไปผูกหรือตั้งศาลไว้ที่ต้นไม้ใหญ่ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้คนลักลอบตัดต้นไม้ เป็นต้น ถ้าใครละเมิดก็อาจจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือเสียชีวิตได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นความชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่สามารถบูรณาการความเชื่อความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติเอาไว้ (บันเทิง พาพิจิตร, 2549)

จารีตประเพณีที่ชาวอีสานได้สืบทอดต่อกันมานั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า เรียกว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ (ฮีต - คอง) ซึ่งประกอบด้วยจารีตประเพณีสิบสองอย่างในสิบสองเดือน เรียกว่า ฮีตสิบสอง อันเป็นแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผนและขนบธรรมเนียม ส่วนแนวทางที่ใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตภายใต้การอยู่ร่วมกันในสังคม เรียกว่า คองสิบสี่ โดยแบ่งเป็นคองสำหรับผู้ปกครอง และคองสำหรับประชาชนทั่วไป (ธวัช ปุณโณทก , 2547) ในอดีต นอกจากฮีต - คองจะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ที่เปรียบเสมือนเข็มทิศและปฏิทินชีวิตของชุมชนแล้ว ยังเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะทำให้เกิดความสุข เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องเคารพและถือปฏิบัติ ดังนั้น ฮีต - คอง จึงเปรียบเสมือนกฎหมายของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม เพราะได้กำหนดหน้าที่จริยธรรม ของทุกคนในสังคมไว้แล้ว โดยมีความเชื่อว่า สังคมใดปฏิบัติตาม ฮีต - คอง ก็จะอยู่เย็นเป็นสุข (จารุบุตร

เรื่องสุวรรณ, 2519; รัชช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระครูวิมลจิตติสุนทรและคณะ, 2548; สาร สารทัศนานันท์, 2527)

หมู่บ้านชำโสม อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองอุตสาหกรรม ที่มีความเจริญทางด้านวัตถุ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงกระแสความหลากหลายของวัฒนธรรม แต่ฮีต – คอง ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ยังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวบ้านพยายามรักษาให้ดำรงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน แม้ว่าบางฮีตบางคองจะสูญหายไปบ้างตามกาลเวลา หรือมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่วิถีชุมชนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติและสวดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันก็ยังคงมีให้เห็นอยู่มาก เช่น เมื่อเห็นพระภิกษุสงฆ์ เดินผ่านมา ก็นั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยๆ เจริญ ซึ่งเป็นคองสืบสืสำหรับอาณาประชาราษฎร์ การทำบุญที่วัดในวันพระ และงานประเพณีแต่ละเดือนหรือฮีตสิบสอง นอกจากนี้ ยังพบความพยายามของคนในชุมชนที่จะสืบสานวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ไปยังลูกหลาน ซึ่งฮีต – คอง ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านชำโสมถือปฏิบัติกันนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับชาวอีสานมาก เนื่องจากเชื่อกันว่าชาวกบินทร์บุรีเป็นชาวอีสานที่อพยพมาจากเมืองสกลนครในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อครั้งที่มีการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2370 - 2371 แล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกับคนไทยในพื้นที่เมืองกบินทร์บุรี (รัชช ปุณโณทก, 2549)

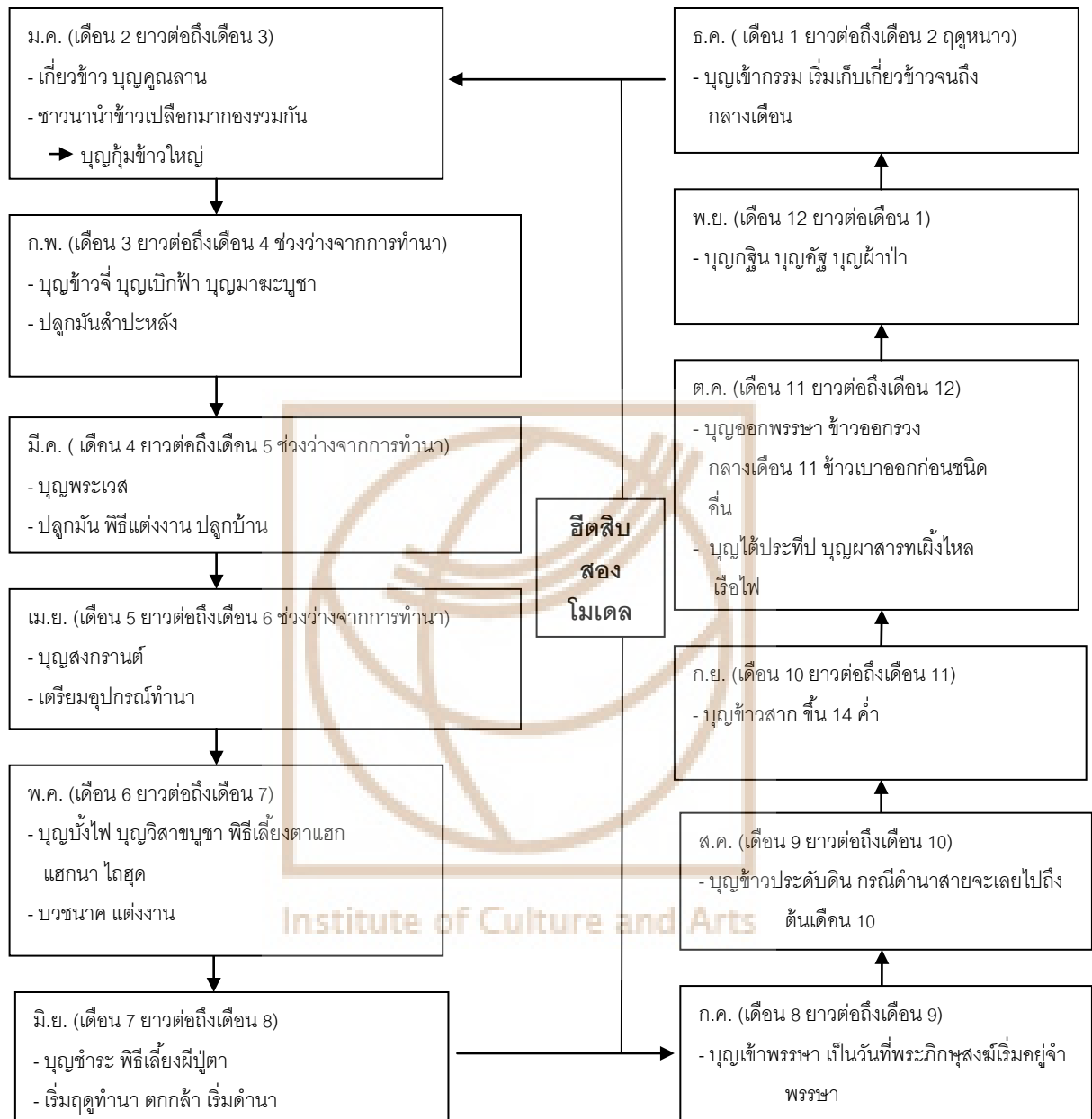
จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อฮีต – คอง การอธิบายฮีต – คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน และความเป็นไปได้ในการนำ ฮีต – คอง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อฮีต – คอง
2. เพื่อศึกษาการอธิบาย ฮีต – คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำ ฮีต – คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

Institute of Culture and Arts

รูปแบบอีตลิสสองที่ใช้เป็นฐานในการศึกษา

ภาพที่ 1 อีตลิสสอง

ที่มา : ดัดแปลงมาจาก อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537) และคำบอกเล่า คำสั่งสอน และการอบรมปณิธานของคุณแม่บัวพันธ์ พรมณี

คอง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คองที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อชาวบ้าน และคองที่ชาวบ้านปฏิบัติต่อกัน

ตารางที่ 1 แสดงคองสิบสี่ทั้ง 2 ประเภท

คองสิบสี่สำหรับเจ้าบ้านเจ้าเมือง	คองสิบสี่สำหรับอาณาประชาราษฎร์
1. แต่งตั้งคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ ขยันหมั่นเพียรให้เป็นอุปราชราชมนตรี	1. เมื่อได้ข้าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ให้บริจาค ทานแก่ท่านผู้มีศีล แล้วตนเองจึงบริโภค
2. หมั่นประชุมอุปราชราชมนตรี เพื่อช่วยกันบริหาร บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง	2. อย่าโกหกบิดา วิชา อย่ายั่วปลอมแปลงเงินตรา อย่าพูดคำหยาบ
3. ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ ทาน ศีล บริจาค อาชะ มัททวะ ตบะ อักโกระ อวิหิงสา ขันติ อวิโรธนะ	3. ให้ทำรั้วกำแพงล้อมวัดวาอารามและบ้านเรือน ของตน แล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ในสี่มุมบ้าน
4. นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในวันขึ้น ปีใหม่	4. ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน
5. ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบ น้ำหอม มามุรธาภิเษกสงฆ์เจ้าชีวิตของตน	5. วันพระ วันโกน ให้บูชาเตา บันได ประตู 6. ล้างเท้าให้สามีก่อนนอน
6. ถึงเดือนหกนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถือ น้ำพิพัฒน์สัตยาต่อเจ้ามหาชีวิต	7. ถึงวันพระเอาดอกไม้รูปเทียนขอขมาสามี ผู้เฒ่าผู้แก่
7. ถึงเดือนเจ็ดให้เลี้ยงมเหสีหลักเมือง	8. วันพระให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้าน
8. ถึงเดือนแปดนิมนต์พระสงฆ์มาชำระบาปเปิดดอก หลักบ้านหลักเมือง	9. เมื่อพระภิกษุมานิพนธ์บาป อย่าให้พระคอยนาน แต่งตัวให้เรียบร้อย ห้ามโดนบาตรฯ
9. ถึงเดือนเก้าปาวประกาศให้คนทำบุญข้าวประดับ ดิน	10. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมให้จัดดอกไม้ รูป เทียน ขันธห้า ขันธแปด และเครื่องอัฐบริวารไป ถวาย
10. ถึงเดือนสิบปาวประกาศให้ประธานทำบุญ ข้าว สาก	11. เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมาให้นั่งลงยกมือไหว้ แล้วค่อยเจรจา
11. ถึงเดือนสิบเอ็ดให้ประธานทำบุญออกพรรษา	12. อย่าเหยียบเงาพระภิกษุ
12. ถึงเดือนสิบเอ็ดให้ทำบุญทอดกฐิน	13. อย่านำอาหารที่เป็นเดนให้พระภิกษุ หรือสามี รับประทาน
13. ถึงเดือนสิบสองให้ประธานร่วมกันแห่เจ้าชีวิตไป สงฆ์	14. อย่าเสพงามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิด ของตน
14. เป็นท้าวพระยาให้มีคุณสมบัติ 14 ประการ	

ที่มา : รัช ปุณโณทก. (2547). วรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฮิตสิบสอง

ฮิตสิบสอง มาจากคำ 2 คำ คือ ฮิต และ สิบสอง คำว่า ฮิต ตรงกับภาษาบาลีว่า จาริตะ ซึ่งโดยปกติใช้คำว่า จาริต ต่อมาเหลือแต่ ริต “คำว่า จาริตะ หรือ จาริต แปลว่า ประเพณีหรือเคยปฏิบัติมา” (สมชาย นิลอาธิ, 2539: 16) แต่ภาษาอีสานออกเสียงว่า จาฮิต และเรียกให้สั้นลงว่า ฮิต ซึ่งหมายถึงสิ่งที่น่านิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจาริตประเพณี สำหรับจาริตประเพณี หมายถึง ประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมาทั้ง 12 เดือน (สมชาย นิลอาธิ, 2539) นอกจากนี้จาริตประเพณียังเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแก่ส่วนรวม หากใครฝ่าฝืน งดเว้น หรือไม่ปฏิบัติตามก็จะถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว (เสฐียรโกเศศ, 2505) ส่วนสิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง 12 เดือนในรอบปี ดังนั้น ฮิตสิบสอง จึงหมายถึง สิ่งที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาสิบสองรายการ หรือประเพณีประจำสิบสองเดือนตลอดทั้งปี ซึ่งถือเป็นประเพณีส่วนรวมที่สำคัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมั่นคง เกิดความสามัคคี สร้างแบบแผนที่ดีงามให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน มีหลักศีลธรรม จริยธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พลับพลึง คงชนะ, จินดา จำเริญ, เกษร เจริญรักษ์, สังทอง ลัดกระสัง และสอน แก้ว อุ่นประเสริฐ, 2549)

ปรีชา พิณทอง (2534) ให้ความหมายฮิต ว่าเป็น สิ่งที่นิยมนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือจาริตประเพณี ส. ธรรมภักดี (2546: 127) กล่าวว่า “อันว่าจาริตะนั้น คือฮิตครองโบราณ เป็นประเพณีธรรมเนียมสืบมา เดียวนี้เป็นแบบแผนไว้ ความดีงามประพฤติชอบเป็นประเพณีทำบุญ 12 เดือน กล่าวไว้ในคัมภีร์ได้ไข” รัช ปุณโณทก (2547: 373) กล่าวว่า “ฮิต หมายถึง ประเพณี คือสิ่งที่นิยมนับถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน เป็นขนบธรรมเนียม ตรงกับคำว่า จาริต” กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2548: 281) ได้ให้ความหมาย ฮิตสิบสอง ว่าเป็นประเพณีที่ชาวอีสานได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาทั้งสิบสองเดือน เป็นประเพณีที่มีอิทธิพลเหนือชีวิตจิตใจ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เน้นการพบปะสังสรรค์สนุกสนานรื่นเริง เพื่อแสดงความสามัคคีและรักใคร่ของชาวบ้านที่กระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งทุกฮิตจะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา อาจกล่าวได้ว่า ฮิตสิบสอง เป็นประเพณีทำบุญทางพระพุทธศาสนาซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

1. ฮิตที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ ได้แก่ ฮิตเดือนอ้าย ฮิตเดือนยี่ ฮิตเดือนสาม เป็นต้น
2. ฮิตที่ไม่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ ได้แก่ ฮิตสุขขัญ ฮิตผูกเสี่ยว ฮิตลงแขก เป็นต้น

คองสิบสี่

คองหรือคลอง หรือครลอง หมายถึงแบบแผนของสังคม แบบการปกครองที่ต้องประพฤติปฏิบัติต่อกัน เป็นระเบียบปฏิบัติหรือบทบัญญัติของเจ้าเมืองที่ต้องประพฤติหรือป่าวประกาศให้ชาวบ้านชาวเมืองร่วมกิจกรรม (รัช ปุณโณทก, 2547)

รัช ปุณโณทก (2547) กล่าวว่า ต้นฉบับของคองสิบสี่พบน้อยมาก และที่พบในภาคอีสานมีเนื้อความขาดหายหลายตอน หรือเป็นต้นฉบับที่จดบันทึกสั้น ๆ ในหนังสือก้อม (ใบลานสั้น ประมาณ 9-12 นิ้ว) อีกประการที่ทำให้เนื้อหาไม่สมบูรณ์ คือเนื้อเรื่องมีลักษณะเป็นบันทึกช่วยจำ ซึ่งเนื้อหาที่ได้มานี้ ศาสตราจารย์ รัช ปุณโณทก ได้เรียบเรียงมาจากต้นฉบับของ กะซวงทัมมะกาน (ลาว) พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2495 จากต้นฉบับใบลานในหอสมุดเวียงจันทน์ เลขที่ 227 และหนังสือพระราชทานเฌียมลาวล้านช้างหลวงพระบาง รวบรวมโดย ทองพูน สิงจัก เมื่อ พ.ศ. 2479

จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2519) กล่าวว่า คองสิบสี่ คือ แนวทางที่ใช้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไป และสำหรับผู้ปกครอง จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520) ธวัช ปุณโณทก (2547) ปรีชา พิณทอง (2534) และอภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537) กล่าวว่าคองสิบสี่มี 2 แบบ คือ คองสิบสี่สำหรับผู้ปกครอง และ คองสิบสี่สำหรับประชาชนทั่วไป

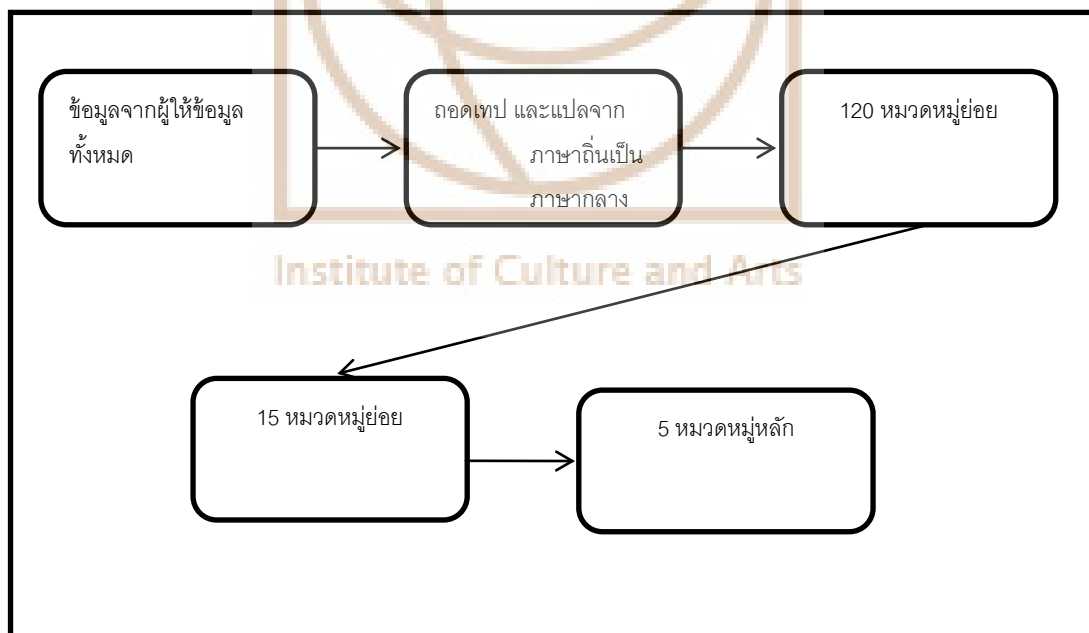
สรุปได้ว่า คองสิบสี่เป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติต่อกันในการดำเนินชีวิตภายใต้การอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือระหว่างคนธรรมดาปฏิบัติต่อกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบกรณีศึกษา (Case study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทราบประวัติความเป็นมา สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวบ้าน ตลอดจนการปฏิบัติตามฮีต – คองของชาวบ้านจำนวน 11 คน และใช้การประชุมกลุ่ม (Focus group) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้นำหมู่บ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันในช่วงเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในบางกรณี โดยหลังจากถอดเทปและแปลจากภาษาถิ่นเป็นภาษากลางแล้ว ผู้วิจัยตีความและลงรหัส (Coding) เพื่อจัดหมวดหมู่ ซึ่งได้ 120 หมวดหมู่ย่อย จากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 11 คน และจากการประชุมกลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากนั้นผู้วิจัยจัดหมวดหมู่ย่อยอีกครั้งจนเหลือ 15 หมวดหมู่ย่อย โดยมี 5 หมวดหมู่หลัก ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

ที่มา: ภาพจัดทำขึ้นโดยผู้วิจัย

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหลายรอบจนได้ 15 หมวดหมู่ย่อย โดยมี 5 หมวดหมู่หลัก ดังแสดงในตารางที่ 2 ซึ่งแต่ละประเด็นจะตอบวัตถุประสงค์ และคำถามในการวิจัยทั้ง 3 ข้อ โดยแยกประเด็นการอภิปรายตามลำดับข้อคำถามในการวิจัย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 หมวดหมู่หลัก และ หมวดหมู่ย่อยหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูล

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
1. สาเหตุที่ทำให้ฮีต – คอง เปลี่ยนแปลง	- การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม - การขาดผู้นำในการสืบสาน - การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่ - บทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไป
2. คุณค่า ความหมายของฮีต – คอง	- ความสามัคคีในชุมชน - ความอบอุ่นในครอบครัว - ความเป็นระเบียบในชุมชน
3. การดำรงอยู่ของฮีต – คอง	- ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา - การปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ฮีตเก่า คองหลัง)
4. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คองต่อวิถีชีวิตในชุมชน	- ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง - สัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวที่เปลี่ยนไป - การเคารพนับถือกันน้อยลง
5. ยุทธศาสตร์การนำฮีต – คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม	- ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง - ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีต – คอง - ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้

Institute of Culture and Arts

ที่มา: จัดทำขึ้นโดยผู้วิจัย

ผลการศึกษามีรายละเอียดต่อไปนี้

1. สาเหตุที่ทำให้ฮีต – คอง เปลี่ยนแปลง

สาเหตุที่ทำให้ฮีต – คอง เปลี่ยนแปลง พบ 3 ประเด็นดังนี้ การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม การขาดผู้นำในการสืบสาน การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่ และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไป

1. การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้สังคมที่เคยอยู่กันแบบเรียบง่ายกลับกลายเป็นการดิ้นรนแบบปากกัดตีนถีบเพื่อหาเลี้ยงชีพและครอบครัว ส่งผลให้คนในชุมชนจำนวนไม่น้อยต้องเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในพื้นที่และต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ดำรงอยู่วิถีชีวิตอย่างฮีต – คองที่ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน ก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนคนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่มีจำนวนไม่มากนัก หาก

กิจกรรมนั้นไม่ตรงกับวันหยุดของโรงงาน ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นวันอาทิตย์ และบางกิจกรรมก็ถูกตัดทอนหรือลดขั้นตอนลง เช่น การทำอาหารคาวหวานเพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับฮีด – คองก็ค่อย ๆ เลื่อนหายไป โดยเปลี่ยนเป็นการซื้ออาหารสำเร็จรูปมาทำบุญแทน เช่น ข้าวหลาม กระจ่างสารท ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากที่เคยมีเวลาทำกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญต่าง ๆ ร่วมกัน ก็มีเวลาน้อยลงและไม่มีเวลาพาลูกหลานไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยที่ได้นี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูวิมลจิตติสุนทร และคณะ (2548) ที่พบว่า คนในชุมชนร้อยละ 11.63 ไม่เคยพาลูกหลานไปร่วมงานบุญประเพณี 12 เดือน โดยร้อยละ 62.01 ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา แต่ในขณะที่พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) (2553) ทำการศึกษาพบว่า คนในชุมชนเทศบาลตำบลเมืองเก่า ยังคงปฏิบัติประเพณีฮีดสิบสองอยู่ทุกประเพณี แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม และคนในชุมชนก็ยังคงเข้าใจถึงหลักการและข้อปฏิบัติตามประเพณีฮีดสิบสองในแต่ละเดือน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฮีดสิบสอง ได้แก่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี ปัจจัยด้านทัศนคติส่วนบุคคล นอกจากนี้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ก็ส่งผลให้ประเพณีฮีดสิบสองมีการเปลี่ยนแปลงด้วย

1.2 การขาดผู้นำในการสืบสาน

ผู้นำในการสืบสานฮีด – คอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา มัคทายก หรือบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ แต่ปัญหาที่พบคือ กลุ่มคนเหล่านี้ก็มีหน้าที่อื่นที่ต้องรับผิดชอบ จึงทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮีด – คองบางคนก็อายุมากแล้ว ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการถ่ายทอด เนื่องจากต้องอาศัยทั้งความรู้ ความจำและความคล่องตัว เช่น การอธิบายถึงความเป็นมา บทสวดในงานพิธีต่าง ๆ การนำปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้ขาดการเรียนรู้และฝึกหัดในบางขั้นตอน ส่วนหนุ่มสาวที่สามารถนำกิจกรรมได้ก็อาจขาดความน่าเชื่อถือ เพราะจะต้องสั่งสมทั้งความรู้และประสบการณ์ให้เพียงพอเสียก่อน ดังนั้นเมื่อขาดผู้นำที่รู้กระบวนการขั้นตอน หรือวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงส่งผลให้กิจกรรมบางอย่างของฮีด – คองเปลี่ยนแปลงหรือขาดหายไป ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของธนา ชัยมงคล (2554) ที่พบว่า ประชาชนไม่รู้แน่ชัดถึงประวัติความเป็นมาของประเพณี ไม่เข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติ เพียงปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะอธิบายถึงความเป็นมา และความสำคัญของฮีด – คอง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงการรักษาไว้ซึ่งฮีด – คอง

1.3 การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่

ฮีด – คอง ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน เมื่อคนในชุมชนไปทำงานในชุมชนอื่นเกิดการซึมซับและรับเอาวัฒนธรรมจากชุมชนอื่นมาเผยแพร่ในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งส่งผลให้ฮีด – คองที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมใหม่ที่คนในชุมชนเห็นว่าทันสมัย จนในที่สุดวัฒนธรรมใหม่ก็ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องเหมาะสม นอกจากการถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคลแล้ว สื่อก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูวิมลจิตติสุนทร และคณะ (2548) ที่พบว่าร้อยละ 36.43 เด็กไม่สนใจงานบุญประเพณี 12 เดือน ร้อยละ 1.55 เด็กเห็นว่างานบุญประเพณี 12 เดือนเป็นเรื่องที่ล้าสมัย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) (2553) ที่พบว่าปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค ด้านการแพร่หลายทางวัฒนธรรมใหม่ ด้านการสื่อสารมวลชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

1.4 บทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไป

สมัยก่อนผู้ชายถือเป็นช้างเท้าหน้า ส่วนผู้หญิงถือเป็นช้างเท้าหลัง กล่าวคือ ถ้าผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัวขาดการเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี แล้วจะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวไม่ดีขึ้นไปด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในอดีต คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำไร่ ทำนา จึงต้องอาศัยกำลังของผู้ชายเป็นหลักในการกรำงานหนัก ดังนั้น ครอบครัวจะ

กินที่อยู่ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัว นี่คือเหตุผลในการให้ความเคารพสามีในสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันทั้งผู้ชายและผู้หญิงต่างได้รับโอกาสทางสังคมอย่างเสมอภาค มีสิทธิในการได้รับศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน ทำให้สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาเปลี่ยนไป กล่าวคือ ต่างคนก็มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และต่อสังคมไม่แพ้กัน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 กล่าวว่า “...สิทธิเท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น ทุกวันนี้นายอำเภอเป็นผู้หญิงก็มี ผู้ใหญ่ก็มี ส.ส. ก็มี นายกยังมีเลย อย่างนั้นมันจะให้กราบไหว้สามีได้อย่างไร โอโหภรรยาทำมาหากินแทบตาย สามีอยู่บ้านเลี้ยงลูก เพราะว่าผู้ชาย (บางคน) ไปทำงานที่ไหน เขาก็ไปออก เพราะว่ากินเหล้าแล้วก็ไม่ไปทำงาน พอไม่ไปเขาก็ให้ออก...เลยตกงาน จึงต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูก สมัยก่อนภรรยาจะเป็นแม่บ้านเสียเป็นส่วนใหญ่ สามีเป็นคนไปทำมาหากินจะรวยจะจนก็อยู่ที่หัวหน้าครอบครัวนะ...ทุกอย่างผู้ชายจะดูแลเป็นพ่อบ้าน ส่วนภรรยาจะเลี้ยงลูก...” จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ คงที่ว่าด้วยการกราบไหว้ ปณิบัติสามี จึงมีความสำคัญน้อยลงด้วย ดังที่ Popenoe (1993) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีทำให้นักชายต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น จนทำให้ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวและครอบครัวข้าง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและกับคนอื่น ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

2. คุณค่า ความหมายของฮิต – คอง

ชุมชนให้คุณค่าและความหมายของฮิต – คอง ผ่านประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการถือปฏิบัติ 3 ประการ คือ ความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว และความเป็นระเบียบในชุมชน

2.1 ความสามัคคีในชุมชน

การถือปฏิบัติฮิต – คอง ก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ผลการวิจัยพบว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนทำให้คนเห็นอกเห็นใจกัน มีความสามัคคีเกิดขึ้นในชุมชนโดยผ่านกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และอาชีพ เช่น การทำบุญกลางบ้าน การลงแขกดำนา และการเกี่ยวข้าว เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวนี้มีส่วนช่วยให้คนในชุมชนมีโอกาสพบปะสังสรรค์พูดคุยกัน หากใครมีเรื่องบาดหมางใจกันก็สามารถพูดคุยเพื่อตกลงกันได้ และครอบครัวที่ถือปฏิบัติในฮิต – คอง จะทำให้สมาชิกในครอบครัวให้เกียรติซึ่งกันและกัน เช่น เมื่อสามีปฏิบัติตัวเป็นสามีที่ดี และภรรยาปฏิบัติตัวในการเป็นภรรยาที่ดี เมื่อลูกได้เห็นแบบอย่างที่ดี ก็จะทำให้ลูกทำหน้าที่ในการเป็นลูกที่ดีด้วย ซึ่งจะสร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว

2.2 ความอบอุ่นในครอบครัว

สิ่งดีๆ เหล่านี้ก็จะถูกส่งต่อไปสู่สังคม ซึ่งสถาบันครอบครัวถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก่อนออกไปสู่สังคม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ได้อธิบายจากประสบการณ์ตรงว่า “ปฏิบัติแล้วมันก็อุ่นใจขึ้นนะ เช่น การเสียเคราะห์บ้านเสียเคราะห์เมืองมันจะได้อยู่เย็นเป็นสุขกัน นั่นแหละถึงได้ทำบุญเบิกบ้าน (หรือบุญกลางบ้าน) สมัยก่อนไม่มีศาลากลางบ้าน ก็ทำกันตามร่มไม้ พวกฮิตพวกคองช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีนะ เดิมนั้นคนไม่ค่อยสามัคคีกันเหมือนแต่ก่อน ไม่ค่อยยึดถือประเพณี...การลงแขกเกี่ยวข้าวก็ถือแรงกัน ดำนาก็ลงแขกกัน เดิมนั้นไม่ค่อยถือแรงกัน ดำใครดำมัน เกี่ยวข้าวก็เอาธมาเกี่ยว ไม่เป็นประเพณีเหมือนเดิมแล้ว...” นอกจากนี้ยังพบว่า ฮิต – คอง เป็นสิ่งที่ช่วยให้ ชุมชนมีระเบียบวินัย

2.3 ความเป็นระเบียบในชุมชน

ชาวบ้านทราบดีว่าสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ เพราะหากฝ่าฝืนปฏิบัติในข้อห้ามแล้วจะรู้สึกอับอาย เช่น การผิดผี เป็นต้น คนในสมัยก่อนจะให้ความสำคัญกับหลักฮีรโอดตตปะ โดยใช้เป็นเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีความละเอียดต่อการกระทำบาปสูง สังคมไทยสมัยก่อนยึดหลักพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ถ้าใครทำ

ผิดก็จะสำนึกและรับผิดชอบเองโดยไม่ต้องมีคนมาคอยบอกหรือบีบบังคับ ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7 ที่กล่าวว่า “อีต – คอง ก็เหมือนกฎหมายของชุมชน...ถ้าทำผิดก็จะอับอายนะ อับอายจนแทบไม่อยากทำผิดอีกต่อไปนะ เพราะว่าเขาใช้สังคมบีบบังคับมันเป็นสิ่งที่ดีมาก มันเป็นกฎระเบียบของชุมชน” ในสมัยปัจจุบันการใช้ อีต – คอง เพื่อจัดระเบียบหรือควบคุมสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงหันมาใช้หลักนิติธรรมหรือ Rule of Law เสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นักชนชั้นบางกลุ่มหลงใหลกระแสวัตถุนิยม หรือการสะสมความมั่งคั่งเป็นหลัก ทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่งคั่งทางด้านวัตถุ ผลที่ตามมาอาจทำให้มนุษย์ขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สังคมอาจเกิดความวุ่นวายได้เพราะความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์บางกลุ่ม

3. การดำรงอยู่ของอีต – คอง

สาเหตุที่ทำให้อีต – คองยังคงอยู่ในชุมชนเพราะคนในชุมชนเชื่อว่า อีต – คองเกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

3.1 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ด้วยประชาชนในชุมชนแห่งนี้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน การยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีวัดเป็นศูนย์รวมของประชาชน การทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรมจึงเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ ซึ่งอีตต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้วัดเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม หรือหากไม่ประกอบพิธีกรรมที่วัด ก็ยังต้องนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ในสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ดังนั้นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อีต – คองยังคงอยู่ นอกจากนี้

3.2 การปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

การปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อีต – คองยังคงอยู่ แม้จะไม่ทราบถึงความเป็นมาของการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ทราบเพียงแต่ว่าต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเหตุผลที่ชาวบ้านต้องปฏิบัติมีอยู่ 3 เหตุผล คือ การสืบสานไว้ให้ลูกให้หลาน ความกตัญญูต่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และในด้านศีลธรรมที่ควรปฏิบัติ เช่น การไม่เหยียบเงาพระภิกษุ และการไม่เอาของเหลือเดนมาถวายพระหรือให้สามีตนรับประทาน เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถ้าปฏิบัติตามแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุข ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 กล่าวว่า “เขาส่งพวกเปรตอยู่นรก หรือวิญญาณ พ่อ แม่ พี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ช่วงแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่อมาเอาสิ่งของที่ญาติพี่น้องทำบุญอุทิศให้ ถ้าหากไม่มีอะไรติดไม้ติดมือกลับไปยมบาลก็จะลงโทษ แล้ววิญญาณก็จะโกรธและสาปแช่งลูกหลานที่ไม่ทำบุญห่อข้าวน้อยให้ ด้วยเหตุนี้เองถึงพากันใส่ใจทำ กลัวเขาฆ่าพ่อตีแม่ ก็เลยต้องทำ พอถึงเวลาทำห่อข้าวน้อยก็พากันใส่ใจทำจริง ๆ นะ” ที่บรรดาวิญญาณต่าง ๆ ต้องถูกลงโทษหากต้องกลับมาเปเล่ อาจเป็นเพราะว่าได้สัญญากับยมบาลว่าจะไปเอาของเช่นไรจากบรรดาลูกหลานหรือญาติพี่น้อง แต่โซคร้ายที่ไม่มีใครทำบุญอุทิศให้ พอบรรดาวิญญาณต่าง ๆ กลับมาแล้วถูกลงโทษก็เลยพลอยโกรธลูกหลาน จึงสาปแช่งลูกหลาน ต่าง ๆ นา ๆ เรื่องนี้อาจเป็นกุศโลบายให้คนมีความกตัญญูแม้แต่กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และยังสอนให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นอีกด้วย

และการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 กล่าวว่า “การไม่เหยียบเงาพระภิกษุยังมีการปฏิบัติมีอยู่เหมือนเดิมนะ เขาก็จะประชาสัมพันธ์อยู่เรื่อย ๆ เรื่องอย่าเอาของเหลือเดนมาให้พระฉันหรือว่าสามีกิน นี่ก็ยังปฏิบัติอยู่...” ในประเด็นการเอาของเหลือเดนไปให้คนอื่นรับประทานนั้นอาจจะเป็นกุศโลบายของคนในสมัยโบราณ เพื่อ

หลีกเลี่ยงการเอาของที่รับประทานไม่หมดไปให้คนอื่นรับประทานต่อ เนื่องจากความกังวลในเรื่องความสะอาด และ เรื่องการให้เกียรติซึ่งกันและกัน แต่อาจจะยังไม่สามารถหาแหล่งข้อมูลมาอ้างอิงหรืออธิบายได้ในสมัยนั้น เพราะใน สมัยนั้นความรู้เรื่องสุขอนามัยพื้นฐานยังไม่ได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างทั่วถึง ดังนั้นต้องอาศัยกุศโลบายในการสอน เช่น อย่าหยิบผ้าตอนกลางคืน อย่ากินขาไก่ อย่ากินตับ เพราะจะทำให้เขียนหนังสือไม่สวยงาม เป็นบาปบ้าง หรือ เป็น โรคซาง หรือซางตาลขโมยบ้าง ตัวอย่างเช่น การกินขาไก่ผู้ใหญ่ให้เหตุผลว่าจะเขียนหนังสือแย่ราวกับไก่เขี่ย แต่แท้ที่จริงแล้วผู้ใหญ่เกรงว่าเด็กจะเคี้ยวไม่ละเอียด และอาจเกิดอันตรายต่อปาก ฟัน และระบบการย่อยอาหาร หรืออาจจะ เสียหายเมื่อเด็กไม่สามารถเคี้ยวได้แล้วโยนทิ้งไปก็อาจเป็นได้

4. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คงต่อวิถีชีวิตในชุมชน

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คง พบ 3 ประเด็นดังนี้ ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง สัมพันธภาพ ของสมาชิกครอบครัวที่เปลี่ยนไป และการเคารพนับถือกันน้อยลง

4.1 ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง

ทั้งจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตแบบคนใน (Emic) พบว่า ในปัจจุบันจำนวนคนที่ยึดอาชีพ ทำไร่ทำนามีจำนวนน้อยมาก แทบไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมดในหมู่บ้าน เพราะไม่มีที่ดินทำกิน เหมือนเดิม เนื่องจาก เมื่อประมาณปี พ.ศ 2537 หรือประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาในสมัยที่ที่ดินมีราคาสูง ชาวบ้านได้ขาย ให้แก่นายทุนไปเป็นจำนวนมาก ดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่ตั้งแต่อายุ 45 ปีลงมาหันไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใน เขต อำเภอกบินทร์บุรีและในจังหวัดใกล้เคียง ส่วนชาวบ้านที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไปที่ยังพอมีที่ดินเหลืออยู่บ้าง หรือ บางคนที่ไม่ประสงค์จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ก็ทำไร่มันสำปะหลัง ข้าวโพด และยูคาลิปตัส ในที่ดินของตนที่ยัง มีอยู่ หรือบางรายก็เช่าที่ของนายทุน ที่ได้ซื้อไว้เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว แต่เขาเหล่านั้นยังไม่มีโครงการอะไร ซึ่งก็มี อยู่เป็นจำนวนมาก

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อชุมชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว จนถึงระดับชุมชน การ เปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันในชุมชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด เช่น การแบ่งปันของกินของใช้หมู่บ้านมี ให้เห็นน้อยมาก เนื่องจากในสมัยปัจจุบันของกินของใช้เกือบทุกชนิดไม่สามารถหาได้จากท้องไร่ท้องนา หรือจากในป่า เหมือนเดิม หรือที่หาได้จริง ๆ ก็มีจำนวนน้อยมาก ดังนั้นจึงต้องซื้อเกือบทุกอย่าง แต่ในสมัยก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสามารถหาอาหารได้ตามท้องไร่ท้องนา เช่น ผัก ปลูก ปลา ต่าง ๆ และหาได้เป็นจำนวน มากจนเหลือกินภายในครอบครัว จึงสามารถแบ่งปันญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านได้ บางครั้งหลังจากปรุงอาหารเสร็จแล้ว ยังสามารถนำไปให้ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลให้คนเกิดความรัก ใคร่ ประองตอง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน แต่ในสมัยปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้สูญหายไป และยากที่จะเรียกร้องความมีน้ำใจไมตรี ต่อกันกลับคืนมาสู่สังคมเช่นเคย ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 อธิบายว่า “เปลี่ยนนะ ทุกวันนี้ การอยากการกินนี้ ใครได้ อะไรมากก็ตาม มาแกล้ง แลกเปลี่ยนกัน เอาไปส่งบ้านแม่ บ้านน้อง บ้านพี่อย่างนี้...แต่ทุกวันนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ซื้อของ แล้วก็มาทำกินกันแบบครอบครัวใครครอบครัวมัน ไม่เหมือนแต่เก่าแต่ก่อน เพราะว่าของทุกอย่างต้องซื้อหา ไม่ได้หา มาได้เหมือนสมัยก่อน” นอกจากนี้

4.2 สัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวที่เปลี่ยนไป

ส่วนประเด็นสัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวของคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า เมื่อสามีภรรยามีความ เท่าเทียมกันในเรื่องของการหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความเท่าเทียมกัน และยังพบปัญหาเรื่อง

ความซื่อสัตย์ต่อกันระหว่างสามีภรรยา การที่สามีและภรรยาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ได้พบเจอกับผู้คนมากมายหลายตาขึ้น ทำให้บางครั้งอาจเกิดปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Woranan Phinitdee (2013) ที่ศึกษาในภาคอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก พบว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้คนมีกิ๊ก หรือ Secret lovers คือ การขาดความซื่อสัตย์ต่อคนรักของตนเอง ความสะดวกของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการติดต่อสื่อสารกัน การถือเป็นค่านิยมใหม่ และการขาดศีลธรรม ส่วนผลกระทบหลัก 3 ประการของการมีกิ๊ก ได้แก่ 1) ผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว คือ การขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การทำให้เสียสุขภาพจิต ความเสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรง และความเสี่ยงต่อการทำแท้ง 2) ผลกระทบต่อหน่วยงานหรือองค์กร ได้แก่ การขาดงาน การถูกเพื่อนร่วมงานดูถูกและนินทา และการลาออกจากงาน และ 3) ผลกระทบต่อสังคมและชุมชน ได้แก่ ด้านวัตถุนิยม และ ด้านศีลธรรม ผู้วิจัยเติบโตมาจากชุมชนแห่งนี้ จึงได้เห็นตัวอย่างจากหลายครอบครัวที่มีปัญหาเรื่องความซื่อสัตย์ต่อคู่ชีวิต ในสมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ประชาชนโดยส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้มีอาชีพทำไร่ ทำนา จึงมีชีวิตอยู่กับท้องไร่ ท้องนา อดทนต่อความยากลำบากในการทำไร่ทำนาแบบเคียงบ่าเคียงไหล่กันมาโดยตลอด โดยมีผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ทั้งสองฝ่ายให้เกียรติซึ่งกันและกันมาโดยตลอด แต่ในสมัยนี้พบว่า เมื่อสามีและภรรยาที่พยายามเพียรสร้างฐานะครอบครัวมาด้วยกัน จนฐานะทางครอบครัวดีขึ้นในช่วงบั้นปลายชีวิต ฝ่ายสามีบางคนเริ่มหันเหไปมองผู้หญิงอื่น และไปมาหาสู่กันแบบลับ ๆ และเริ่มเปิดเผย ซึ่งในระยะแรก ๆ ภรรยาไม่สามารถยอมรับได้ แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถประคับประคองชีวิตคู่ไว้ได้ จนบางครั้งผู้เป็นสามีต้องขนข้าวของออกจากบ้านไปอยู่กับผู้หญิงคนใหม่ ทำให้ชีวิตครอบครัวและสิ่งที่เคยสร้างมาด้วยกันด้วยน้ำพักน้ำแรงต้องสิ้นสุดลง บางครอบครัวต้องขายที่ดินที่เคยใช้ทำกินกันมา เพราะไม่มีคนสานต่อ ส่วนลูกหลานก็แยกกันไปคนละทิศคนละทาง ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ ประเด็นนี้สร้างความเสื่อมเสียต่อสังคมและประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านศีลธรรม

4.3 การเคารพนับถือกันน้อยลง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่มีการศึกษาสูงจะไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4 กล่าวว่า “ไปเรียนไปอะไรเนี่ย เขามีความรู้ เขามีเพื่อนมีฝูงเขาก็ฟังเพื่อนฟังฝูงเขา พวกที่มีการศึกษาสูงนี้เขาไม่ได้มาฟังชาวบ้านอย่างพวกเราหรอก...การศึกษานี้ก็ช่วยให้คนเป็นคนดีอยู่นะ แต่ว่ากระแสนิยมของเด็กด้วย เป็นไปตามยุคตามสมัย แบบเขาเรียนสูงแล้ว พ่อแม่ไปตักเตือนเขาเขาก็จะไม่ค่อยจะฟังเท่าไร” การที่เด็กไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่เขาก็มีแนวคิดของเขาเองตามที่ได้ศึกษาเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ทั้งจากสถานศึกษาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขาอาจจะคิดว่าแนวคิดของเขาล้ำสมัย ส่วนผู้ใหญ่เป็นวัยที่อาบนำร้อนมาก่อน ซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยความรู้และประสบการณ์ ดังนั้นผู้ใหญ่ควรจะหาวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้คนรุ่นใหม่ยอมเปิดใจรับฟัง ในขณะที่เดียวกันผู้ใหญ่ก็ควรเปิดใจรับฟังข้อมูลจากคนรุ่นใหม่ด้วย เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ซึ่งกันและกันมากที่สุดเพื่อนำมาพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติในลำดับต่อไป

5. ยุทธศาสตร์การนำฮีด – คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

จากการศึกษา พบว่า คนในชุมชนมีความคิดเห็นว่า ปัญหาทางสังคมของชุมชนแห่งนี้ เกิดจากสาเหตุที่คนในชุมชนไม่ถือปฏิบัติในฮีด – คอง และพบว่าการแก้ปัญหาชุมชนควรใช้ยุทธศาสตร์ 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีด – คอง และยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ซึ่ง

5.1 ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง

ควรจะสนับสนุนให้จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้พบปะสังสรรค์กันมากขึ้น ทั้งในด้านอาชีพและด้านศาสนาประเพณี เช่น การลงแขกดำนาและเกี่ยวข้าว และการจัดกิจกรรมทางศาสนาหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ทุก

คนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนเกิดและอาศัยอยู่ ในด้านการลงแขกดำนาหรือเกี่ยวข้าวจะทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการประกอบอาชีพ กิจกรรมเหล่านี้จะส่งผลดีทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในด้านกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ ผู้นำหมู่บ้านควรจะขอร้องให้ชาวบ้านออกมาช่วยกันเตรียมงานบุญประเพณีต่าง ๆ การทำกิจกรรมร่วมกันทำให้ประชาชนมีโอกาสพบปะพูดคุยกัน เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองกันภายในชุมชน ถ้าใครมีเรื่องเข้าใจผิดหรือบาดหมางใจกัน ก็สามารถพูดคุยเพื่อปรับความเข้าใจกันได้ อีกทั้งคนที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็จะภูมิใจที่ได้เห็นพัฒนาการของชุมชนอีกด้วย ถ้ากิจกรรมต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาอยู่บ่อย ๆ ก็ช่วยเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง และช่วยลดปัญหาในชุมชนได้อีกด้วย สำหรับ

5.2 ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง

จากการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง ควรประกอบด้วย 2 ยุทธศาสตร์ย่อย คือ การยกย่องบุคคลที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง และวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง บุคคลที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง คือ บุคคลที่สังคมยอมรับ มีความน่าเชื่อถือ และสามารถโน้มน้าวให้คนปฏิบัติตามโดยสมัครใจ เช่น ผู้นำชุมชน ครู พระ คนเฒ่า คนแก่ ปราชญ์ชาวบ้าน และวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ควรจะเริ่มจากการรวมตัวกันของบุคคลหลัก ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง เพื่อระดมสมองร่วมกันในการวางแผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน จากการศึกษพบว่า คนในชุมชนเชื่อมั่นว่า การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง เป็นสิ่งที่ดี เพราะคนที่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขในชุมชนย่อมรักและหวงแหนชุมชนที่ตนเกิดและอาศัยอยู่ และคนในชุมชนก็ให้ความเชื่อถือ อีกทั้งยังทำให้คนที่ทำดีได้รับการยกย่องไปในตัวอีกด้วย นี่เป็นตัวอย่างที่ดีในการช่วยกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่อยากทำความดี ซึ่งแตกต่างกับการนำคณะกรรมการจากที่อื่นมาร่วมวางแผนพัฒนาชุมชน คือคณะกรรมการไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของชุมชนนั้น ๆ ผลที่ตามมาก็คือ การแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด ทำให้ปัญหายังคงค้างอยู่ วิธีนี้จะช่วยสนับสนุนให้ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยลดปัญหาในชุมชนให้น้อยลงได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 กล่าวว่า “ถ้าต้องการพัฒนาจริง ๆ ผู้นำบ้าง ประชาชนทุกเพศทุกวัย ให้มาร่วมกันพัฒนาในเรื่องพวกนี้ คือเราไม่อยากให้มันสูญหายไปนะ ถ้าผู้นำช่วยกัน แล้วก็ช่วยกันปรับเปลี่ยน โอกาสที่จะสำเร็จได้ เนื่องจากว่าร้อยละประมาณ 40 นี่ก็ยังมีอยู่” และ

5.3 ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้

พบว่า คนในชุมชนให้การยอมรับนับถือและยกย่องบุคคลที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟูชีวิต – คอง ซึ่งบุคคลดังกล่าวถือเป็นผู้ที่มีความรู้แบบฝังลึก (Tacit knowledge) เพราะเป็นความรู้ที่มีรากฐานมาจากการปฏิบัติและประสบการณ์ มีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ และเป็นอัตวิสัย ที่ผ่านการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ (Nonaka & Takeuchi, 1995) จากการศึกษพบว่า คนในชุมชนต้องการให้มีฝ่ายการทอดและฟื้นฟูชีวิต – คอง ในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น จัดให้มีการสอนในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย การปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างให้แก่ลูกหลานในชุมชน และสนับสนุนให้จัดกิจกรรมพร้อมกับเชิญชวนให้มีคนในชุมชนเข้าร่วม รวมถึงเชิญบุคคลภายนอกชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้เมื่อกิจกรรมดังกล่าวได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอกแล้ว จะทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของชีวิต – คองของชุมชนตนเอง นอกจากนี้ ยังรวมถึงการกำหนดเป็นกฎระเบียบ แบบแผนการปฏิบัติที่ชัดเจน มีการรวบรวมความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) (Nonaka & Takeuchi, 1995) เกี่ยวกับชีวิต – คอง ที่เป็นระบบเก็บไว้อีกด้วย ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 กล่าวว่า “ลงมือปฏิบัติให้เขาเห็น พาลูกหลานปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นปีใหม่ สงกรานต์ พาไปสงฆ์คนเฒ่าคนแก่ ผู้นำจะต้องนำปฏิบัติเพื่อให้ประเพณีคงอยู่ตลอด เมื่อรุ่นเราตายไป ให้ประเพณียังคงอยู่ ต้องให้คนรุ่นหลังเข้าใจความหมายของแต่ละประเพณี” และผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ พระครูวิมลจิตตสุนทร และคณะ

(2548) ที่พบว่า ควรจะบรรจุการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้และร่วมงานประเพณี และครูควรส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมในประเพณีต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับบุคคล

ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับฮีต – คอง และตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของฮีต – คอง ต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนก่อนที่จะให้คนมาร่วมกันนำยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับฮีต – คองไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีต – คอง และยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ระดับผู้นำชุมชน

ในกระบวนการทำยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีต – คอง ผู้นำชุมชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระบวนการ หลังจากนั้น ผู้นำชุมชนควรนำยุทธศาสตร์เสนอต่อผู้บริหารระดับสูงขึ้น เช่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เพื่อของบประมาณสนับสนุนสำหรับการพัฒนาอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีต – คองในชุมชน

3. ระดับประเทศ

เมื่อชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว ผู้นำชุมชนต้องนำยุทธศาสตร์มาจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ โดยเน้นรูปแบบพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จุดเด่นของกิจกรรมฮีต – คองในชุมชน นำเสนอให้เป็นจุดดึงดูดความสนใจของบุคคลภายนอก เพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนตัวอย่างในระดับประเทศ และระดับโลก และดึงดูดบุคคลภายนอกให้มาศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับฮีต – คองของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชน และยังส่งผลให้ฮีต – คองคงอยู่ในชุมชนสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. สร้างเวทีขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชนอื่นที่มีรูปแบบฮีต – คอง และการปฏิบัติที่คล้ายกัน
2. ควรศึกษาและฟื้นฟูฮีต – คองของชุมชนที่สูญหายไป ให้กลับมาดำรงคงอยู่ในชุมชน
3. ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

เอกสารอ้างอิง

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. (2548). สารการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสารการเรียนรู้สังคม

ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม: สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มัธยมศึกษาปีที่ 3 ช่วงชั้นที่ 3.

กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2519). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2520). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

- ธนา ชัยมงคล. (2554). การจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหวาด อำเภอ
ธาตุพนม จังหวัดนครพนม. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธวัช ปุณโณทก. (2547). วรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2549). ชาวบ้านชาวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารที่ระลึกในพิธีเปิดหอศิลปะและวัฒนธรรมภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยบูรพา. 44-64.
- บันทึก พาวิจิตร. (2549). ประเพณี วัฒนธรรมไทย และความเชื่อ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปรีชา พิณทอง. (2534). ประเพณีโบราณไทยอีสาน. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต.
- พระครูวิมลจิตตสันทร และคณะ. (2548). การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิต
ชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว. ภาค).
- พระสุชี ชาญธมโม (ศรีมาตย์). (2553). ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ของประเพณีฮีตสิบสอง :
ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต, พระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พลับพลึง คงชนะ และคณะ. (2549). ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนเมืองสหัสวัน
นะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ส. ธรรมภักดี. (2546). ประเพณีอีสาน ส. ธรรมภักดี. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ส. ธรรมภักดี.
- สมชาย นิลอาธิ. (2539). ฮีต สิบสองและคองสิบสี่. วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 5(1), 15-21.
- สาร สารทัศนันทน์. (2527). เชิดชูเกียรตินายสาร สารทัศนันทน์. เลย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ.
- เสฐียรโกเศศ. (2505). การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2537). โลกทัศน์อีสาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: อภิชิตการพิมพ์.
- David Popenoe. (1993). **Sociology** (9th ed). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Ikujiro Nonaka & Hirotaka Takeuchi. (1995). The Knowledge-creating company: How Japanese
companies create the dynamic of innovation. Oxford: Oxford University Press.
- Woranan Phinitdee. (2013). Secret lovers (GIG): A case study of employees and families at a selected
industrial estate in eastern Thailand. Thesis, M.A. (Human Resource Development). Chonburi:
Faculty of Education, Burapha University. Photocopies.